

ACHE

АЗӘРБАЙЧАН СОВЕТ ЕНСИКЛОПЕДИЯСЫ

ЕЛДӘКӘЗ
ИТАБИРА

АЗӘРБАЙЧАН СОВЕТ ЕНСИКЛОПЕДИЯСЫНЫН
БАШ РЕДАКСИЯСЫ

19·БАКЫ·80

АСЕ ЕЛМИ РЕДАКСИЯ ШУРАСЫ

Ч. В. ГУЛИЈЕВ (сөдр), М. Т. АБАСОВ, Г. А. АББАСОВ, Ә. Ә. АБДУЛЛАЈЕВ,
И. К. АБДУЛЛАЈЕВ, Ч. Е. АЛЛАҢВЕРДИЕВ, Н. Ә. БАБАЈЕВ (Хәзри), С. Һ. БА-
БАЈЕВ, Ә. С. БАЈРАМОВ, Б. Ә. БУДАГОВ, З. М. БҮНДАДОВ, Д. П. ГУЛИЈЕВ, А. М.
ДАДАШЗАДӘ (Баш редактору бирнеки мүшвии), И. Һ. ЭЛИЈЕВ, Џ. Ә. ЭМӘНЗА-
ДӘ, Ә. Ә. ЗӘРКӘРОВ, Ч. И. ЗҮЛФҮГАРЛЫ, А. Һ. ИБРАНІМОВ, И. Ә. ИБРАНІ-
МОВ, Л. М. ИМАНОВ, С. М. ИМРӘЛИЈЕВ, З. Б. КӨҮШОВ, Ә. Ә. МАҢМУДОВ, С.
Ч. МЕҢДИЈЕВ, Ч. Ч. МӘММӘДОВ, А. И. МУХТАРОВ, А. Ә. НАМАЗОВА, Ә. Ә.
ОРУЧОВ, М. Л. РӘСУЛОВ, С. Һ. РӘНІМОВ, М. М. САЛАЈЕВ, Ә. В. САЛАМАЗДӘ, Ә.
С. СҮМБАТЗАДӘ, Н. Ә. ТАҒЫЗАДӘ-ҚАЧЫБӘЛОВ (Нијази), Һ. Һ. ҺӘСӘНОВ, М. Җ.
ЧАВАДЗАДӘ, Ш. Г. ЧӘРУЛЛАЈЕВ (Мас'ул катиб), М. Ч. ЧӘФӘРОВ, Ә. М. ШЫХ-
ЛИНСКИ.

АЗӘРБАЙЧАН ССР ДӘВЛӘТ НӘШРИЈАТ,
ПОЛИГРАФИЯ ВӘ КИТАБ ТИЧАРӘТИ ИШЛӘРИ КОМИТЕСИ
АЗӘРБАЙЧАН СОВЕТ ЕНСИКЛОПЕДИЯСЫНЫН БАШ РЕДАКСИЯСЫ
АЗӘРБАЙЧАН СОВЕТ ЕНСИКЛОПЕДИЯСЫ

IV чилд

Бакы — 1980

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ КОМИТЕТ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ССР
ПО ДЕЛАМ ИЗДАТЕЛЬСТВ, ПОЛИГРАФИИ И КНИЖНОЙ ТОРГОВЛИ
ГЛАВНАЯ РЕДАКЦИЯ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ
СОВЕТСКОЙ ЭНЦИКЛОПЕДИИ
АЗЕРБАЙДЖАНСКАЯ СОВЕТСКАЯ ЭНЦИКЛОПЕДИЯ

IV том
(на азербайджанском языке)
Баку — 1980

СМАЛДЕЧИ СОНАЈЕ

Көңіл тәсіррүфтер геология
тәжірибе

Шаралының
шаралының

ФАУНАДЫҢ ГАЗЫНТЫ

Мемлекеттік музейлер

Мемлекеттік музейлер

КЕНДЕ ТЕОВРРҮФТАРЫ

Ноңақаралық Соғақсанер

Халықаралық Панбигчилік

Панбигчилік Уәмдеске

Дәреки бекітіледі Гендерология

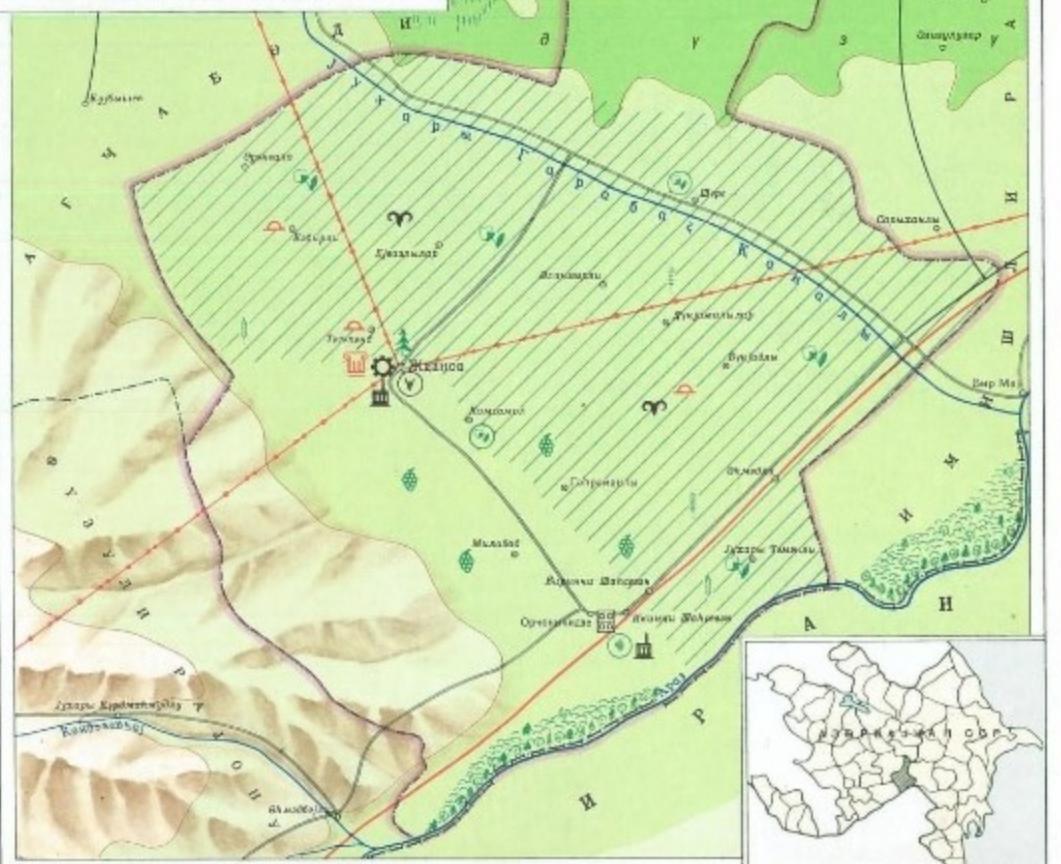
Мемлекеттік музейлер

Суарынан тортаптар Недес за холуптар

Археология обназдар

Мемлекеттік музейлер

Електрондық китаптар

ДІЛІСІМІК ШКАЛАСЫ, МЕТРІВ

ЭҮМЭДЛИ

деврүнде Эфганстанда Русия арасында иштеги достулук алаларын яратымышы, **ӘНМӘД ШӘМСӘДДИН** и би Мәннәмәд Тәбәризى (?—?)—15 асрда яшашын Азэрб. мәмлекетте изагташи. Мәннәмәд Гарагоюлу Чанай шаймын тикилдикин, союзы Элишвар Нәзиә тарифиндин, борса едилгүшүн Шаш масчидинин (Өзбек масчиди да адлалныр) мәмлекетте изагтаса олумшатты. Мәсчидин кашы бөзжэлкүрүнде адымын баке еттишмиш.

ӘНМӘДАБАД—Азэрб. ССР Сабир-

абад р-нунда канд. Э. советлийиниң марказы - Р-и Мәркәзиндиң 17 км ш.-да, Сабирабад - Элді Барадымы шоссе јолудан 1,5 км аралы, Шаумян ад. каналынын сол салыннанда, Муган дүзүннәдидир. Эн. 1320 (1979) памбыйчылық, тасымалчылық, неизандарлыг, гашчулагу востагындылыг, мешкүлүрдүр. Ор-

лут во баскенчанын мешгүйдүр. Орта мектеб, кандиди көңгөрмөл мектеб, китапхана, түбб мэштегеси вар.
ӘҢМӘДАБАД — Һиндистанын г.-инде шаэр. Гучараш шаттымын инз. М. Сабармати чын саянлигададир, Нага. говшамбы. Әң. 1, 16 маал. (1971). Өлкөнин мунум савае, тиңчал во малий мөздө

Атага Сөзде, Ничароң да манда жар-
козларнан биридир. Метал е'малы,
кимја, кибрит, јеинити, дари санајеси,
д.ж. е'малатханалары вар. Тикшенти

д.ж., с макетами на языке вар. Гилькин
материаллары во күстар усулда зар-
хара, ишк, юркюргизм измұлаттары
во с. иштесал олупур. Ағас во сүмкү
узарында ойма сәнгат иннишад стиши-
дир. Ун-т (1949), музей, 15—19 ерлардо
анд мәмләттеги абындалары во с. вар.
ӘНМЕДАЛЫЛАР—Азэрб. ССР Фу-
зили р-нунда канд. Э. советлийинин
мәркәзи. Р-н мәркәзинде 35 км ч.-ш.
да, Араз чыңдауда 2 км аралы, Бахыт-
Жеревая д.ж. көньярлыда, дүзенліккә-
дир. Э.в. 1487 (1979) памбымчылыгъ
во беңзандарларыга машиналудар. Орта мәж-
дуд, мәденияттеги ени, китабхана, тибб
мәннәттеги, радиотеатр «бөсәси», мәмләттеги
абындаларының түрбо (бах Әнмәдалы-
лар түрбесі) вар.
ӘНМЕДАЛЫЛАР ТҮРБЕСІ—Азэрб.
ССР Фузыли р-нунда Әнмәдалылар
к.нда мәмләттеги абындалары. Чатма-
таглы күнбозы олан саккизбұчагы
Ә.т. дашдан тикшілшілдер. Мәм'ар-
лық гурулушуна көрь Бабы түрбесінің
бөзүйін бу абындалардың сәттәрі дајац
бастылар иле шылдамши, кириш бис-
сасидеки баштағы ойма бөздәлдік орна-
менттердә национальның шылдамшилдер. Сәттәрләри
ишилдемесінде во баштағы орна-
менттеге бәзекеллердә Нахчыван мәмләттеги
мектебинин тәсіри вар. Ә.т. ини услуг
хүсусшылдатыларында онун 14 асрнан ав-
залларында тикилдиді етаптад едил-
дилер. 1960-чы илләрдә Ә.т. борпа едил-
дигендеги.

ӘНӘМДӘБ ЧАВАНШИР Чөфөргүлубоғу оғлу (2.3.1828, Шуша газасының Каһризли к. — 9.1.1903, орада) — Азорб. тарихчиси. Гарабаг ханлырына эслиндиңдир. Петербургда нәрбى мәжтабда тән-слал алымш (1843—48), Крым мұнар-шында (1853—56) иштирек еткінділдер. Дуелда шикшот олдуғунда 1854 илде әзбен хидметтән исте'фа жағынан, бир муддат Гарабагда мираб (м у р о в) зағасифинде, соңрада иса Шуша бай комиссиясында иштәлекендір. Эроб, фарс, рус драмалырны мұхаммад билди. Ә.Ч. А. С. Пушкин, М. І. Лермонтов, В. А. Жуковски во шаштарлардан тар-чымалар еткіши, болған жарадамчылды да маштул олушпур. Ә.Ч. үшаглар күннен мұхаммад «Асан» Әнәмдәб. Чазак-

ACE-12 n. 4

» (Тифліс, 1906) әз Азәр, зәрб-мәләтпәрдиң избарот дөрдчылык эсарын (биз чатмамышыр) мұздағынан. Э.Ч.-ның әз гијмети эсари 1883 жылда Шушада рус дилинде жазылған Гарабаг ҳақындыны сүйсінен даир (1747-чи илдә 1805-чы гадәр) «әсариді». 1884 илдә Тифлісде 1901 илдә ис-Шушада нәшр едилген ша бер әз Гарабаг ҳақындыны тақсиян оғанназда мұымын мәннелэрлер биридір. Э.Ч. тарихи нағисаларын сибүл олдуғы феодал синиғиңиң мәннелерінде көрсетілген.

Э сэри: Гарабаг ханлыгынын сијавозијетине даир (1747-чи илден 1805-илде тарабор), Б., 1961.

Әд.: Һүсәјизадә Ә., XIX əsrin
inci jaryasında Azərbaycan tarixi-
lýmý. B., 1967.

р-нунда көнд. Э. советлијинин мэр-
ки. Р-и мәркәзинде 42 км ш.-да,
— Ерзеван д.-идан 3 км аралы,
аңдәләгәяны (Арасын голу) сол са-
ниңда, дүзүлилкәдәр. Эн. 637
(79), экичилек ве нейвандарлыгы
шүгүлдүр. Соккизиллик мактаб, ма-

МӘДБЕЙОВ Зиярбай Кәрајбай

у (1873, Шамахы—16.2.1925, Бакы)—Азэрб. ме'мара. Петербург Мулки Мубаэдислар Ин-туну бүткөрмүштүрдүр (1902). Э. али таңсы алымыш или азэрб. ме'марьдир. 1902 илдән Бакы Губерния Идарасында, сонракалар исе Бакы Шәһр Идарасында ме мар испашынчидир. 1918—22 илдердөр. Бакынын

и калларда вакханка
ме'мары олмуштад. 1906—18 ил-
да Кауцада месчиді (1906), Шама-
са «Иман месчиді» (1909), Чумба-
күнди (1909—18; К. И. Плошко ила-
ярда), Бакыда месчид (1912—13),
«Агадат» мектебі (индик Еміл-Гал-
офталмология) Ин-ту, 1911—12),
Хайловски хастаханасының (индик
М. Энзеборг) ад. докум. сан., 1910—
11 иллэр) бир корпусы, «Ушаг хаста-
хасы» (индик И. К. Крупская) ад.
Мин-Тадигат Ата во Ушаг Мұнағи-
ти Ин-ту, 1914—16), әмбучини Бакы
Шамахыда бир сырт жаңашынан еле-
ни лајиғасынан верницидір. Э. Азэр-
байджан мәмлекеттің мугаррғы зерт-
түларин Шәрг во Авропа мә'марлығы
түзу суротта азлагалыцидіңдір. 7 илда ме'мар Э. Абузельде бирлигі-
«Ислам инчесонати абидәлоринин
оскарлары во мұғағияттарынан»
жараташты, 1919 илда исә Шама-
саңдың барпасын учы «Дени Ширван»
нин жиынтығын ташкил еткінди.

Фатуллаев Ш. С., Градо-
нительство Баку XIX—начала XX ве-

МЕДИ (Ahmedî) Тачаддин Ибраим ибн Хымыр (1334, Кутајха—1413) түрк шаши. Дүңгөв сарай поэзиянын башчыларынан. Газзл, гази, рұбат да мәрсиздәрдән избарат миң беғтлик диваны вар. Низамининдең засыра наизне жаадымы жандарнама (1390) поемасы түрк шыншылтында Македонияны Искандар аста, едемчыны же, оғын, оғасынан.

Поемалының соңындағы мәдени «Османлы тарихы» бүсесінде Түркіде тарихинан гадым деңгөрүп ерәншәк үтүн мұнұм мәнабедір. Фарс шапир Салман Сағатчинаң сәйнендешілдерінің низзәри олзы «Чәмиддиә во Хүршид» (1404) поемасы, «Тәрвій ал-әрван» («Рұындардың сакитлилігі») мәдени тибб аспар әар. Фұзулы «Лейля во Мәңнүн» эсеринин аввалинда көркемдәш шапирлардың сыйрасында, Эндида хатырламалыштың да.

Фёдор Гарбузов В. С., Пoэты средневековой Турции, Л., 1963; Асланов В. И., Ахмед и его «Искандернаме», «Народы Азии и Африки», 1966, № 4; Бородин А. И. В., Турецкая литература, в книге: Литература Востока в средние века, ч. II, М., 1970.

Эн Мэдийјэ—мусалман төригэти. 19 эсрэг сонунда Пэнчабда (Индистан) язарсанышдэр. Э. тэроффадлары тэргийнхэн баянс Мирза Гулам Рахим

ригатынанын Мирза Гулам Эмади мусулманларның тәжігербөри, христиандардың мисиясы, Қындиустарда иса Кришнаның мұхассасенесің наеб едір ве онуң тә'лемнін дағы мұхаммад олдуғында илдін едірлар. Ә.ини жүхармабегінде мусулман бурократиясының, ирақ мұлжалдардың тағызарларын тәмсіл едір. Мұстамжайчылек дәврінде Қындиустанда Ә. нароқаты инициалыстырып жағаңдығында 1947-жылда Ә.ини мэрзізі Пакистандың Рафса адлы жерде кечурулымдауда. Ә.тергілітінен Пакистандың, Қындиустан, Эфганыстанға Иранда, һәм чиили Африка өлкәлеріндегі (1 млн.-дан артық) армадынын вар.

Ән МӘДЛИ Мургуз Гасым огуу (43, 1906-Лянкаран-15.5.1979, Бакы) — совет химиячысы. Кымja ед. (1947), проф. (1948). Азэрб. ССР эңбекдар елм жадиши (1969). 1956 илдан Союз ИКП үзүүчеси. 1941—79 илләрдә С. М. Киров ад. АДУ-нун аналитик химия кафедрасынын муджири олумчулук. Этас тадигилтари узак релектарда аналитик химия жада табигый институт. Луксажихтисасымында хадирлар даазылдамасында Жидимтия олумчулук. Гырымызы Әмәк Бајрагы ордени же медалларда талтыг өздөлөштөвдөр.

Ән МӘДЛИ — Азэрб. ССР Дипломатиянын мөркөзү. Р-нунда канд. Э. советийчилердин мөркөзү. Р-нин мөркөзинден 13 км ч.-ш.-до, Гушчү д.ж. ст.-идан 24 км аралы, Муродаг сүйслөзүсүнин этжинидәдир. Ән. 368 (1979); картофулуу же неизандарлыгыла машшулук. Сажкизиллик мөккеб, клуб, ханчагыз түббү мөнкүрүнүн түббү.

АӘМДӘЛІ — Азәрб.ССР җиданов р-нында жаһән. Э. союзитеттеги мәркәзи. Р-ри мәркәзиндең 35 км ч.-ш.-да. Бакыл-Ярелан да. дж. канзырыда. Миял дүзүндәдир. Эл. 952 (1979); тахымалығы, памбығылымы же науқарлығы меншүгүл. Слов. *Amədli*.

ӘНДІЛДІ—Азарб ССР Даңын р-нин-

ӘНДІЛДІЛИ — Азгр.ССР Лачин үй-көлікінде кәнд. Э. советлизмінен марказын. Р-ны марказынан 57 км. г.-да, Лачин — Миндик шосе жолы қарашында, Ағолған چаймының (Жазыр жағымындығы) сағ салынилда, Гарабаг ялајымнадыр. Эн. 971 (1979); неғизділдірлікте жаңылардың тауымынан жасалған. Орта мактаб, клуб, китапхана, тибб мекемесі, работи шоғында вар.

ӘНДІЛДІЛИ — Азгр.ССР Масаллы

анд мәрләп айделері вә с. вар.
ӘҢМӘДАЛЫЛАР—Азәрб.ССР Фүзули р-нунда кәнд. Ә. советлијинин мәркәзи. Р-н мәркәзиндән 35 км ч.-ш.-дә, Араз чајындан 2 км аралы, Бакы—Ереван д.ј. кәнарында, дүзәнликдәдир. Әh. 1487 (1979); памбыгчылыг вә нејвандарлыгla мәшғулдур. Орта мәктәб, мәдәнијәт еви, китабхана, тибб мәнтәгәси, работә шө'бәси, ме'марлыг абидаләриндән түрбә (бах Әңмәдалылар түрбәси) вар.

ӘҢМӘДАЛЫЛАР ТҮРБӘСИ—Азәрб. ССР Фүзули р-нунун Әңмәдалылар к.-ндә ме'марлыг абиಡәси. Чатма тағлы күнбәзи олан сәккизбучаглы Ә.т. дашдан тикилмишdir. Ме'марлыг гурулушуна көрә *Бабы түрбәсина* бәнзәјән бу абиಡәниң сәтһләри дајаз батыглар илә ишләнмиш, кириш һиссәсindәki баштағы ојма һәндәси орнаментләрлә һашиjәләнмишdir. Сәтһләри ниң ишләнмәсindә вә баштағын орнамент бәзәкләриндә Нахчыван ме'марлыг мәктәбинин тә'сири вар. Ә.т.-ниң үслуб хүсусијәтләриндә онун 14 эсрин әвшәлләриндә тикилдиji еһтимал едиллир. 1960-чы илләрдә Ә.т. бәрпа едилмишdir.